דאילו אב מטמא אדם וכלים. גרס ולא גרסינן מדם ונגדים שלשון זה משמע מטמא מדם לטמא בגדים ופ"ת והרי טמא מת עושה כלי מתכת כיוצא בו לחרב הרי הוא כאב לטמא יום מהן כיוצא בהן וי"ל לתכתי אינו עושה כיוצא בו שאותו כלי מתכת אין עושה כלי מתכת אחר כיוצא בו כמו שמדקדק ר"ת בריש מתני' לתלונות:

תנו רבנן שלשה אבות. הפסיק בברייתא זו לפרש תולדותיהן לאו כיוצא בהן דקאמר רב פפא להיפך: **אבל** במחוברת אימא בולה מועדת היא. לשלם נזק שלם לפיכך נפשט לשמוא ופ"ת ומהי מתי מי מתגושה דייק במתושה מי משמע אחות התינה למ"ד (לקמן ד' ה:) קרן עדיפא לכוותו להזיק ולפיכך קרן אחי וכדמפרש ר"ת לקמן דהיינו למ"ד פלגא נזק ממוגח לאיש סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי אבל למ"ד פלגא נזק קנסא לאיש סתם שוורים בחזקת שימור קיימי לא אמרינן קרן מכולהו לדאמרינן לקמן (שם) כי שדית בור בייניהו אחי כולהו לבר מקרן לאיכא למיפרך אבל מועדין מתחילתן פי' דרכן להזיק משמ"כ נזקי קרן בחזקת שימור קיימי וי"ל למ"ד פלגא נזק קנסא הא דקאמר אבל ממוזקת אימא כולה מועדת היא ושלם נזק שלם בפעם ראשונה לאו משום דאיכא למיפרך קרן לשמועינן לאין מועדת אלא שתנא הוצרך לשמועינן להכיא ראיה מן הפסוק דממוזקת נמי הוי בכלל נגיחה שלא תעשה לומר דנגיחה היינו בתלושה דומיא דקרני גרול לדקיק אבל ממוזקת דרכו להזיק מתחילתו וגלמוד מבור ומחד מאבות לחייבו לכתחלה נזק שלם: **ומלתא אגב אורחיה קמ"ל.**

ופשיטא לרב פפא דאמר לקמן בשור שנגח ד' וה' (דף ט:) למועד לאדם שתמת לא הוי מועד לבהמה דהיינו דוקא שנגח ג' בני אדם דבהכי לא הוי מועד לבהמה אבל נגח אדם ושור וחמור לבהמה הוי מועד לכל מגיס הוי מועד וגמל לא הוי מועד לאדם ואע"ג דלכל בהמה הוי מועד לפיכך לרב פפא כדאיתא התם וה"ל מנחם פי' דה"ק מועד לאדם שהיה מועד לכל ומזו מבהמה ונשאר מועד לאדם הוי מועד לבהמה דהמזיק לא מזיק אלא מה שהיה מזיק תחלה ולאו מזיק חדש הוא ולא הוי מועד לבהמה אלא מה שהיה מזיק תחלה ולא מה שהוסיף אחר כך:

באשר יבער הגלל. פי' ר"ח כמו נדבכין די אבן גלל (עזרא ו) שהאש דומה לאבן שיש בה

[1] ויקרא כא כח
[2] ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל ויאמר כה אמר ה' באלה תנגח את ארם וגו' ואומר שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח מאי ואומר וכי תימא [3] דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן ת"ש בכור שורו הדר לו ואהי מילף הוא גילוי מילתא בעלמא הוא דנגיחה בקרן הוא אלא מהו דתימא כי פליג רחמנא בין תם למועד ה"מ בתלושה אבל במחוברת אימא כולה מועדת היא ת"ש בכור שורו הדר לו וגו' תולדה דקרן מאי היא נגיפה נשיכה רביצה ובעיטה מאי שנא נגיחה דקרי לה אב דכתיב כי יגח נגיפה נמי כתיב [4] כי יגוף האי נגיפה נגיחה היא דתניא פתח בנגיפה וסיים בנגיחה לומר לך זו היא נגיפה זו היא נגיחה מאי שנא גבי אדם דכתיב כי יגח ומאי שנא גבי בהמה דכתיב כי יגוף [5] אדם דאית ליה מזלא כתיב כי יגח בהמה דלית לה מזלא כתיב כי יגוף ומלתא אגב אורחיה קמ"ל [6] דמועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם נשיכה תולדה דשן היא לא שן יש הנאה להזיקה הא אין הנאה להזיקה רביצה ובעיטה תולדה דרגל היא לא רגל הזיקה מצוי הני אין הזיקן מצוי אלא תולדותיהן לאו כיוצא בהן דאמר רב פפא אהייא אילימא אהני מאי שנא קרן דכוונתו להזיק וממונך ושמירתו עליך הני נמי כוונתן להזיק וממונך ושמירתן עליך אלא [7] תולדה דקרן בקרן וכי קאמר רב פפא אשן ורגל ורגל היכא כתיבי [8] דתניא [9] ושלח [10] זה הרגל וכן הוא אומר [11] משלחי רגל השור והחמור ובער [12] זו השן וכן הוא אומר [13] כאשר יבער הגלל

[1] ב מיי' פ"ב מהל' טו"מ ה"ג. [2] ג מיי' שם הל' ד ופ"ו מהל' שאר אבות הטומאה הל' ג ופ"ד שם הל' ג ופ"ט שם הל' ג ופ"י מהל' טומאת צרעת הל' יא ופ"ח מה' ממזרים מפכח ומוסב הל' ג סמג עשין לאין רמו:
[3] ד מיי' פ"ב מהל' טומאת מת הל' ז ופ"ג מהל' שאר אבות הטומאה הל' ג סמג שם: [4] ה מיי' פ"ב הל' ג ממון הל' ג ב סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף יח:
[5] ו סמג לאוין סו טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף יט:
[6] ז מיי' שם פ"ב הל' ג טור ש"ע שם סעי' יח ופעיף יט:
[7] ח טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף ג:
[8] ט טור ש"ע ח"מ סי' שלא סעיף ג:

רבינו חננאל

תולדותיהן לאו כיוצא בהן. הכא, מאי. אמר ר' פפא יש מהן תולדות **כיוצא באבותם ויש מהן לאו כיוצא בהן.** ת"ר ג' אבות נאמרו בשור, השן והקרן והרגל. הקרן, דת"ר כי יגח אין נגיחה אלא בקרן כו'. מהו דתימא כי פליג רחמנא בין תמה למועדת בתלושה. פי' בקרן תלושה כמו קרני צדקיה בן כנענה שהן קרני ברזל. אבל קרן המחוברת שהוא קרן השור אימא מתחילה מועדת היא. ת"ש וקרני ראם קרניו וגו'. **תולדה דקרן,** כל דבר שכוונת ההבהמה להזיק ואין הזיקה מצוי. כגון נגיפה נשיכה רביצה ובעיטה. ופשט' תולדה דקרן בקרן. כי קאמ' רב פפא תולדות לאו כיוצא בהן אותולדה דשן ורגל.

ט) [ע' תוס' נדה נג: ד"ה וכמוזג], י) [מגיהה י: נדה כג.], יא) [שבת נג:], יב) [לקמן נו.], יג) נקמן נה.; יד) נפ"ת: הועד,

תורה אור השלם

1. וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי: שמות כא כח
2. וַיֵּעָשׂ לוֹ צִדְקִיָּהוּ בֶן כְּנַעֲנָה קַרְנֵי בַרְזֶל וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר יְיָ בְּאֵלֶּה תְנַגַּח אֶת אֲרָם עַד כַּלֹּתָם:
מלכים א כב יא
3. בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגֵּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרָיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה:
דברים לג יז
4. וְכִי יִגַּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצָיון: אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ:
שמות כא לה-לו
5. כִּי יְבַעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: שמות כב ד
6. אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מַיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר: ישעיהו לב כ
7. לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל בֵּית יָרָבְעָם וְהִכְרַתִּי לְיָרָבְעָם מַשְׁתִּין בְּקִיר עָצוּר וְעָזוּב בְּיִשְׂרָאֵל וּבִעַרְתִּי אַחֲרֵי בֵּית יָרָבְעָם כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגֵּלֶל עַד תֻּמּוֹ:
מלכים א יד י

גליון הש"ס

גמ' דברי תורה מדברי קבלה. ע' מוהן קנ ע"ש תוס' ד"ה מתני': רש"י ד"ה כתיב כי יגח כו' אית ליה מזלא. עיין שבת נג ע"ב נכ"ש ד"ה מזלא: **שם** ד"ה ואגב אורחיה. בשלא עמד בדין. לקמן ד' (ה) [מע] ע"ש:

מוסף רש"י

כי יגוף. ימחוץ, בין בקרניו בין בגופו בין שנפטו בשיניו, כולן בכלל נגיפה הם, שאין נגיפה אלא לשון מכה (שמות כא לה). **אדם דאית ליה מזלא.** מלאך שלו ומלין עליו (שבת נג:). **ושלח זה הרגל.** מקי מדרך כף רגל (שמות כב ד). **ובער זה השן.** מקי השן האוכלת ומבעלת (שם).

[9] ע"ב [10] שמות כא לה [11] שם כב ד [12] שם [13] ישעיה לב כ

[א] ואטמא מת תולדותיהן לאו כיוצא בהן [ב] דאילו אב מטמא אדם וכלים [ג] ואילו תולדות אוכלין ומשקין מטמאין אדם וכלים לא מטמא הכא מאי אמר רב פפא [ד] יש מהן כיוצא בהן ויש מהן לאו כיוצא בהן ת"ר [ה] ג' אבות נאמרו בשור הקרן והשן והרגל קרן מנלן דת"ר [1] כי יגח אין נגיחה אלא בקרן שנאמר [ו] [2] ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל ויאמר כה אמר ה' באלה תנגח את ארם וגו' ואומר [3] בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח מאי ואומר וכי תימא [ז] [3] דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן ת"ש בכור שורו הדר לו והאי מילף הוא גילוי מילתא בעלמא הוא דנגיחה בקרן הוא אלא מהו דתימא כי פליג רחמנא בין תם למועד ה"מ בתלושה אבל במחוברת אימא כולה מועדת היא ת"ש בכור שורו הדר לו וגו' [ח] תולדה דקרן מאי היא נגיפה נשיכה רביצה ובעיטה מאי שנא נגיחה דקרי לה אב דכתיב כי יגח נגיפה נמי כתיב [4] כי יגוף האי נגיפה נגיחה היא דתניא פתח בנגיפה וסיים בנגיחה לומר לך זו היא נגיפה זו היא נגיחה מאי שנא גבי אדם דכתיב כי יגח ומאי שנא גבי בהמה דכתיב כי יגוף [ט] אדם דאית ליה מזלא כתיב כי יגח בהמה דלית לה מזלא כתיב כי יגוף ומלתא אגב אורחיה קמ"ל [ז] דמועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם נשיכה תולדה דשן היא לא שן יש הנאה להזיקה הא אין הנאה להזיקה רביצה ובעיטה תולדה דרגל היא לא רגל הזיקה מצוי הני אין הזיקן מצוי אלא תולדותיהן לאו כיוצא בהן דאמר רב פפא אהייא אילימא אהני מאי שנא קרן דכוונתו להזיק וממונך ושמירתו עליך הני נמי כוונתן להזיק וממונך ושמירתן עליך אלא [י] תולדה דקרן בקרן וכי קאמר רב פפא אשן ורגל ורגל היכא כתיבי [כ] דתניא [כא] ושלח [כב] זה הרגל וכן הוא אומר [כג] משלחי רגל השור והחמור ובער [כד] זו השן וכן הוא אומר [כה] כאשר יבער הגלל

ואטמא מת. מי שנגע במת הוי אב הטומאה דמת עצמו אבי אבות הטומאה הוא והנוגע בו הוי אב הטומאה ומטמא אדם וכלים דהא כתיב כל אשר יגע בו יטמא יטמא וגו' (במדבר יט) והאי קרא בטמא מת כתיב ומשמע דמטמא אדם דהא כתיב והנפש הטובעת

וגו': הכא מאי. תולדות דשקיל טעמא דהוי כאבות דהא כתיב והנפש הטובעת לא מטמא אדם וכלים אלא מה שהיה בה מתחלה: **פפא הכתוב ננגיפה.** כי יגוף שור איש את שור רעהו: **ופייס ננגיחה.** או נודע כי שור נגח הוא ולא כתיב כי שור נגף הוא אלא נגיחה: **נומר לך.** להך נגיפה לאו למיפא הגוף היא אלא נגיחת קרן וליכא למימר דלאכתי נגיפה הוי אב ונגיחה זו היא נגיפה דהיינו למיפא הגוף דהא נגיחה מאכתן דנקרן היא: **גבי אדם.** כדאשכחן נגח אדם כתיב [שמות כא] כי יגח שור את איש ואת אשה וגבי נגיחה שור בשור כתיב [שם] כי יגוף שור את שור רעהו: **אדם דאית ליה מזלא.** איש לו דעת לשמור את גופו: **כתיב כי יגח.** דולמי נתכוון הכתוב להרע ובא עליו בכח אבל נגיפה הוי משמע שמעלה עומד ודוחפו בקרניו. ליכתוב בלשון מחריע [כ] אית ליה מזלא ואינו נוח להמיתו בנגיפה דהיינו למיפא הגוף קרן מעט אבל נגיחה בכח ובכוונה ובמחיצת קרן בגוף: **ואגב אורחיה קמ"ל.** קרע מדעתיה נגיחה באדם ונגיפה בבהמה דמשמע נוחה היא בהמה לשמות מן האדם משמיענו דשור המועד להרוג את הבהמה ג' פעמים לו משיב הערכה לגבי אדם לחם לחם נגח אדם ומת דינו כתם לתינו משלם את הכופר דבתם ההורג אדם כתיב סקול יסקל השור ובעל השור נקי (שמות כא) ובמועד כתיב [שם] וגם בעליו יומת והיינו ממון שמשלם את הכופר דמי נהרג ליורשיו ולא מיתה ממש דתמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף טו:) על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו אבל מועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד להרוג את האדם משכחת לה [כ] כשלש עמדו בדין עד שנגח שלש פעמים שלש נסקול מיד כשהמית הרחשון: **רגילה תולדה דרגל היא.** דעל ידי כפיפת רגליה היא רוכבת: **רגל הזיקה מצוי.** דכל שעה היא מהלכת ואם יש כלוס אחת רגליה היא דורסת: **הני אין הזיקן מצוי.** הלכך תולדה דקרן הן דאין הזיקו מצוי ואין הנאה להזיקו ומשלמי חצי נזק בקרן: **מאי שנא קרן.** דמחייב לכוונתו להזיק כו': **ושלח.** את בעירה: הגלל